

LEKSIKOLOGIYA TARIXI VA RIVOJLANISHI

Arzimova Aziza Saparbay qizi

Qaraqalpaqstan Respublikasi Nókis qalasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10010910>

Annotatsiya. Ushbu ilmiy maqolada leksikologiya sohasi sifatida soʻzlarni, ularning maʼnolarini va maʼlum bir til ichidagi munosabatlar haqida yoritib berilgan.

Kalit soʻzlar: leksikologiya, soʻz, soʻz maʼnolari, evolyutsiya.

HISTORY AND DEVELOPMENT OF LEXICOLOGY

Abstract. This scientific paper highlights words, their meanings, and relationships within a given language as a field of lexicology.

Key words: lexicology, word, word meanings, evolution.

ИСТОРИЯ И РАЗВИТИЕ ЛЕКСИКОЛОГИИ

Аннотация. В этой научной статье рассматриваются слова как область лексикологии, их значения и отношения внутри определенного языка.

Ключевые слова: лексикология, слово, значения слов, эволюция.

Leksikologiya oʻrganish sohasi sifatida soʻzlarni, ularning maʼnolarini va maʼlum bir til ichidagi munosabatlarini tahlil qilish va oʻrganishni oʻz ichiga oladi. Bu tilshunoslikning muhim intizomi boʻlib xizmat qiladi, tilni shakllantirishning nozik jihatlari va soʻzlar va madaniyat oʻrtasidagi oʻzaro bogʻliqlikni tushunishimizga hissa qoʻshadi. Leksikologiyani asosiy maqsadi tilning leksikasini oʻrganishdir, bu tilda soʻzlashuvchilar ega boʻlgan lugʻat va leksik birliklardan iborat. Kabi soʻzlarning tarkibiy jihatlari oʻrganish orqali ularning shakli, funktsiyasi va ishlatilishi, leksikologiya soʻzlarni shakllantirish va semantik rivojlanishni tartibga soluvchi tamoyillarga oydinlik kiritishga qaratilgan. Bundan tashqari, leksikologiya tilning dinamik tabiatini oʻrganadi, soʻzlarning doimiy evolyutsiyasi va moslashuvini tan oladi. Ushbu inshoda biz leksikologiyani asoslarini oʻrganamiz, uning tarixiy rivojlanishi, nazariy asoslari va turli lingvistik kontekstlarda qoʻllanilishini oʻrganamiz.

Leksikologiyani tarixiy rivojlanishi qadimgi tsivilizatsiyalardan kelib chiqishi mumkin, bu erda soʻzlarni oʻrganish va ularning maʼnolari juda qadrlandi. Masalan, qadimgi Misrda ulamolar oʻz jamiyatlari haqidagi bilimlarni saqlab qolish uchun soʻzlarni sinchkovlik bilan yozib olishgan va tasniflashgan. Xuddi shunday, qadimgi Yunonistonda faylasuf Aflotun oʻz dialoglarida aniq va aniq tilning muhimligini taʼkidlab, soʻzlarni oʻrganishga qiziqish ortib borayotganidan dalolat beradi. Oʻrta asrlarda leksikologiya kabi olimlar tomonidan yanada

rivojlangan Sevilyalik Isidor, keng lugʻatlar va lugʻatlarni tuzgan. biroq, uygʻonish davriga qadar leksikologiya haqiqatan ham gullab-yashnagan bosmaxonaning ixtirosi va keyinchalik xalq tillarining koʻtarilishi. Ushbu rivojlanish lugʻatlarni ommaviy ishlab chiqarishga imkon berdi va soʻzlarni tizimli oʻrganishga yangi eʼtibor qaratdi. Umuman olganda, leksikologiyaning tarixiy rivojlanishi asta-sekin evolyutsiyani ochib beradi oddiy soʻzlarni tasniflash asrlar davomida tilning nozik tomonlarini tushunishga tobora ortib borayotgan ahamiyatini aks ettiruvchi yanada ilmiy yondashuvga.

Leksik tuzilish va soʻz shakllanishi oʻrganishda muhim rol oʻynaydi leksikologiya. Leksik tuzilish tilda soʻzlarning tashkil etilishi va joylashishini anglatadi. Bu soʻzlarni morfologik va sintaktik xususiyatlariga qarab tahlil qilish va tasniflashni oʻz ichiga oladi. Morfologik tahlil soʻzlarning ichki tuzilishini oʻrganish va soʻzni tashkil etuvchi morfemalarni aniqlashni oʻz ichiga oladi. Ushbu morfemalar prefikslar, qoʻshimchalar yoki ildizlar boʻlishi mumkin va ularning maʼnosi va funksiyasini tushunish soʻzning umumiy maʼnosini tushunishga yordam beradi. Boshqa tomondan, sintaktik tahlil jumladagi soʻzlar oʻrtasidagi munosabatlarni va ular qanday boʻlishini oʻrganishni oʻz ichiga oladi maʼnoni etkazish uchun ajratilgan. Boshqa tomondan, soʻz shakllanishi tilda yangi soʻzlarni yaratish jarayonini anglatadi. Bunga mavjud soʻzlarga prefiks va qoʻshimchalar kabi affikslarni qoʻshish, shuningdek, birikma, aralashtirish, konvertatsiya qilish va boshqa jarayonlar orqali yangi soʻzlarni yaratish kiradi. Leksik tuzilish va soʻz shakllanishini oʻrganish til mexanizmlari va yangi soʻzlarning qanday yaratilishi va til leksikasiga qoʻshilishi haqida tushuncha beradi.

Sohasida tilshunoslik, leksik semantika soʻzlarning qanday maʼnoga ega boʻlishini va bu maʼnolarning til ichida qanday tuzilganligini tushunishda hal qiluvchi rol oʻynaydi. Leksik semantika soʻzlarning maʼnolarini alohida birliklar sifatida, shuningdek, bu soʻzlar oʻrtasidagi munosabatlarni oʻrganish bilan bogʻliq. Ushbu kichik maydonning asosiy maqsadlaridan biri soʻzlarning soʻzma-soʻz yoki denotativ maʼnolari, shuningdek metaforik yoki konnotativ maʼnolari kabi turli xil maʼnolarni aniqlash va tasniflashdir. Bundan tashqari, leksik semantika semantikani tahlil qilishga qaratilgan sinonimlar, antonimlar, giponimlar va omonimlar kabi soʻzlar oʻrtasida mavjud boʻlgan munosabatlar. Leksik semantika soʻzlarga ega boʻlgan murakkab maʼnolar tarmogʻini oʻrganib, inson tilining murakkab tabiatiga oydinlik kiritadi va atrofimizdagi dunyoni qanday muloqot qilishimiz va idrok etishimizni chuqurroq tushunishga yordam beradi.

Leksikografiya-bu lugʻatlarni yoki boshqa leksik manbalarni tuzish amaliyoti boʻlib, u leksikologiya sohasida muhim rol oʻynaydi. Leksikograflar soʻzlardan foydalanish haqida aniq va toʻliq maʼlumot berishga intilishadi, ularning leksikografik asarlarida imlo, talaffuz va maʼno. Ular

kompilyatsiya jarayonida keng qamrovli tadqiqotlar o'tkazish, korporatsiyalarga maslahat berish va ilg'or til texnologiyalari vositalaridan foydalanish kabi turli xil strategiya va texnikalardan foydalanadilar. Leksikografik manbalar bir tilli lug'atlardan tortib to turli shakllarda bo'ladi tezauri, lug'atlarva ikki tilli leksikalar. Ushbu qayta manbalar so'zlar va ularning ma'nolari to'g'risida ishonchli va dolzarb ma'lumotlarga ega bo'lishlari kerak bo'lgan til foydalanuvchilari, tadqiqotchilar va til mutaxassislari uchun qimmatli ma'lumot materiallari bo'lib xizmat qiladi. Bundan tashqari, raqamli texnologiyalar paydo bo'lishi bilan onlayn lug'atlar va elektron resurslar tobora ommalashib bormoqda va leksik ma'lumotlarga kirish va ular bilan o'zaro aloqada inqilob qildi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, leksikologiya so'zlar va ularning ma'nolarini o'rganishni o'z ichiga olgan tilshunoslikning hal qiluvchi sohasidir. U turli tillarda lug'atning shakllanishi, rivojlanishi va evolyutsiyasi haqida tushuncha beradi. Uning turli metodologiyalari, shu jumladan etimologiya, semantik tahlilva leksikografiya, leksikologiya qanday qilib har tomonlama tushunishni taklif etadi so'zlar til ichida ishlaydi va o'zaro ta'sir qiladi. Bundan tashqari, u til o'qitish, tarjima va til bilan bog'liq sohalarda muhim rol o'ynaydi. So'zlarning tuzilishi va ma'nosini o'rganib, leksikologiya tillarning murakkab tomonlarini va ular bizning muloqotimizni shakllantirish usullarini yaxshiroq tushunishga yordam beradi. Leksikologiya haqidagi bilimlarimiz va tushunarsizligimiz kengayishda davom etar ekan, bu soha, shubhasiz, nafaqat lingvistik tadqiqotlarga, balki tilni tushunishni yaxshilashga intilayotgan turli sohalarda amaliy qo'llanmalarga ham hissa qo'shadi.

REFERENCES

1. -D. A. Cruse.'Leksik Semantika. Kembrij Universiteti Matbuot, 9/18/1986
2. -Leonhard Lipka.'Ingliz Leksikologiyasi.'Leksik tuzilishi, so'z semantik& so'z-shakllantirish, Gunter Narr Verlag, 1/1/2002
3. -Fredric T. Dolezal.'Lug'atlar va so'zlarni o'rganish tarixidagi istiqbollarni kengaytirish.'Xans Van de Velde, Kembrij olimlari nashriyoti, 10/22/2021
4. Kolin Yallop.'Leksikologiya.'Qisqa kirish, M. A. K. halliday, A& C qora, 4/9/2007
5. Jim Miller. Gap tuzulishiga lingvistik kirish, Keyt Braun, Routledge, 14/10/202.